

MU v Brně Fakulta sociálních studií

Katedra sociologie

Závěrečná esej do kurzu

SOC 403 Teoretická sociologie XX. století

Vpracovala: Eva Ehnertová

UČO: 65570

Podzimní semestr 2005

Leon Mayhew nepřichází s novým argumentem, když tvrdí, že moderní společnost s sebou přináší nové možnosti organizace a integrace společnosti, znamenající zároveň, v porovnání se společnostmi ranějšího typu, změnu principů utváření solidarity. Jeho hlavní argument spočívá v přesvědčení, že současný, originální zdroj *solidarity*, resp. *diferencovaných solidarit*, umísťuje do procesu sociálního vůdcovství.

Kromě obvyklého modelu diferenciací jednotlivých systémů, jakými jsou právě ekonomika nebo politika, a který je již chápán jako neopominutelný průvodní znak fungování moderní společnosti, Mayhew, vycházející z konceptů Talcotta Parsonse, rozvíjí méně obvyklý koncept – koncept *diferenciace solidarit*. Podle Parsonse lze o diferenciaci solidarit hovořit v okamžiku, kdy sociální systémy začínají být integrovány skrze tzv. *společenství solidarit*, vytvářené skrze působení přesvědčování a vlivu.

Veškeré solidarity jsou tak představovány jako výsledek komunikace mající za následek objevování se nebo vytváření „společných“ kvalit skupiny (*commonalities*), jejichž reprezentanty mohou být např. koncepty národnosti, kultury, víry či osudu. Jednoduše řečeno – lidé mohou být přesvědčováni a přesvědčeni o tom, že existují jim společné zájmy, a že by měli být loajální solidárním vazbám, které jsou těmito společnými zájmy implikovány. Podle Parsonse, a v návaznosti na něj i Mayhewa, přesvědčování a vliv tvoří jádro moderních systémů solidarit.

A právě v tomto okamžiku utváření solidarit sehrávají, jak tvrdí Mayhew, svou důležitou úlohu osoby vůdců neboli mluvčích (*prolocutors*), kteří realizují tento vliv a přesvědčování, když vystupují za určité skupiny a hovoří ve jménu jejich zájmů. Diferenciace veřejnosti, resp. solidarit, je tedy na jedné straně podmíněna objevením se vůdců, ale také na straně druhé, jak uvádí Mayhew, vznikem nových loajalit, které lze charakterizovat jako *neukotvené*. Tyto loajality již nemají být pevně navázány na sociální struktury – např. naše rozhodnutí, jakou politickou stranu budeme volit, má být již zcela nezávislé na našich majetkových nebo rodinných poměrech, našem vyznání apod. Vliv vůdců je pak založen na schopnosti tyto loajality, nově uvolněné zdroje, mobilizovat. Vliv se začíná vydělovat z obecných statusových vzorců, jakmile jeho zdroj začíná představovat rétorická nabídka ze strany mluvčích zastupovat a mluvit ve prospěch určité, často nové nebo právě vznikající, skupiny lidí, jež lze sdružit pod praporem „společného zájmu“.

Jestliže se zde nabízí logická úvaha o koincidenci mezi Mayhewovým konceptem neukotvených loajalit a Luhmannovým uchopením diferenciací rolí, kdy výkon role v jednom systému nepředurčuje aktéra k vykonávání určité role v systému jiném, zdá se blízkost některých bodů Mayhewova konceptu Luhmannovu pojetí sociálního systému ještě zřetelnější v okamžiku, kdy pro Mayhewa další podmínkou vzniku diferencovaných solidarit představuje organizace skupin solidarit, včetně jejich vůdců, do podoby *autonomního systému*. Autonomní integrativní „systém“ solidarity pak má být podle Mayhewa organizován tak, aby byly zachovány a chráněny hranice systému, takže rozličné skupiny a jejich vůdčí osobnosti nemohou být kontrolovány a ovlivňovány ekonomickými nebo politickými tlaky a silami, resp. organizací jiných systémů.

Ačkoli stejně jako Mayhew i Bourdieu zdůrazňuje stěžejní roli politických vůdců při vytváření a mobilizaci určitých skupin a jejich zájmů, domnívám se, že právě v návaznosti na výše naznačený argument je možné objevit jednu z hlavních odlišností mezi teoriemi obou těchto autorů. Neboť, jak jsem již uvedla - Mayhew podmiňuje fungování procesů sociálního vůdcovství jejich naprostou nezávislostí na ostatních sociálních systémech, stratifikačních a statusových vzorcích uplatňovaných ve společnosti. Naproti tomu Bourdieu zastává názor, že podstata činnosti těchto vůdčích osobností - profesionálů, spočívá v konzervaci a případné transformaci sociálního světa prostřednictvím zachovávání nebo přetváření vidění a výkladových rámců sociálního světa včetně jeho rozdělení. Boj odehrávající se mezi profesionály je tak veskrze bojem symbolickým, bojem za zachování nebo přeměnu

stávajícího třídního rozdělení. Pole symbolické produkce je podle tohoto francouzského teoretika jakýmsi mikrokosmem symbolického boje mezi třídami. A jaký, resp. či, výklad sociálního světa a jeho struktury bude považován za legitimní, záleží jen na tom, kdo v tomto boji zvítězí. Nejen tedy, že je prostor symbolické produkce, a tím i prostor působení profesionálů, mluvčích a zástupců skupin, úzce spjat s organizací a rozdělením sociálního světa - s podobou prostoru sociálních pozic, ale přispívá také k jeho reprodukci.

Podle Mayhewa znamená podobná vzájemná provázanost systémů ohrožení integrativního systému i solidárních vazeb.¹ A jak Mayhew dále tvrdí, právě v současné době – v éře tzv. „*nové veřejnosti*“, můžeme být svědky takového narušení nezávislého průběhu procesů sociálního vůdcovství. Mayhew upozorňuje, že v období „*nové veřejnosti*“ je komunikace ovládána profesionálními specialisty, především pomocí racionalizovaných technik přesvědčování. Takové techniky mají být založeny na dvou principech: plánovaných kampaních a systematickém průzkumu. Následkem intervence těchto technik do procesu komunikace dochází k podřívání procesů komunikace a validity diskurzu mezi mluvčími a jejich publikem.

Svémi požadavky na podobu veřejného diskurzu se Mayhew přibližuje některým Habermasovým argumentům v jeho pojetí komunikativního jednání, stejně však také jeho skeptickému postoji k současným možnostem diskursivního utváření veřejnosti. Oba autoři vznášejí požadavky na pravdivost a věrohodnost diskuze, která by měla probíhat v podmínkách ideální, nikým neovlivňované situace. Zatímco však podle Habermase vliv musí být založen na autentickém diskurzu, kdy vítězí lepší argument, podle Mayhewa argument sice v takovém procesu hraje důležitou roli, neméně významnou je rovněž důvěra, kdy pro stabilitu systému vlivu je především podstatné, aby existovala potenciální možnost občanů efektivně trvat na tom, aby rétorická tvrzení a nároky mluvčích byly upřímně obhájeny a rozšířeny v rámci dvoustranných veřejných fór.

Tento předpoklad, jak již bylo naznačeno, však podle Mayhewa v současnosti zatím naplněn není. Politická komunikace podle slov tohoto autora spíše „*vyrábí*“ dohodu a souhlas, místo aby umožnila diskursivní formulaci politiky ve veřejném zájmu. Soudobá veřejná debata je tak charakteristická manipulativním, podvodným jednáním a celkově cynickým přístupem profesionálů. Vliv se nemůže stát rámcem pro diferenciovaný integrativní systém, jestliže je uplacen a slouží jako proces dosažení kompromisů mezi mocnými soukromými zájmy, a jestliže je pokoutně „*vyráběn*“ specialisty, kteří tahají za nitky v zákulisí. Jak ale tvrdí Bourdieu, cenou za snahu o realizaci technicky a eticky „*čistého*“ diskurzu by nutně pro profesionály byla ztráta moci a snížení jejich mobilizačního potenciálu. Neboť šance profesionálů na úspěch je tím větší, čím širší publikum osloví, a to je samozřejmě také podmíněno jejich ochotou k vytváření kompromisů. Politické pole je polem boje o moc, jenž má povahu zápasu o kontrolu nad neprofesionály. A úspěch profesionálů v tomto boji jim následně umožní prezentovat jejich vlastní zájmy jako zájmy těch, v jejichž zájmu vystupují. Pole ideologických postojů se svou strukturou a funkcemi tedy v první řadě slouží specialistům při jejich boji o moc a až teprve v druhé řadě, jako vedlejší produkt, ne-specialistům.

Podle Bourdieho však v žádném případě nejde o cynismus nebo nečestné či manipulativní jednání ze strany politiků. Bourdieho koncept analýzy politického pole a pole symbolické produkce je snahou o rozkrytí mechanismů, které se podílejí na vytváření a reprodukování vztahů fungujících v rámci těchto polí. Tyto mechanismy pak často nejen, že jsou skryty před očima veřejnosti – neprofesionálů, ale způsob jejich fungování často zůstává utajen i pro samotné profesionály. Neboť síla symbolického systému tkví právě v tomto rozpojení mocenských vztahů, a organizací symbolického pole, resp. v nerozpoznatelnosti mocenských vztahů vyjadřovaných systémem symbolické produkce.

¹ Dlužno však dodat, že ani u Bourdieho nejde o absolutně deterministické schéma, ale spíše o upozornění na vzájemně si odpovídající uspořádání, především pak mocenské – „*silové*“, jednotlivých polí sociální produkce.

Závěrem bych pouze dodala, že Bourdieho pojetí tak reprezentuje spíše „reálný“ pohled na politiku, která je podle názoru tohoto autora utvářena vždy pod vlivem malého počtu lidí v důsledku koncentrace politického kapitálu v jejich rukou, a to za současného ekonomického a kulturního „vyvlastnění“ většiny veřejnosti.² Naproti tomu Mayhewova pozice dle mého názoru vychází spíše z „normativního“ přístupu k formování politik (mezi jehož čelní představitele lze počítat také Habermase), a to i přes to, že se snaží o propojení obou přístupů prostřednictvím konceptu sociálního vůdcovství. Domnívám se však, že jeho místy protichůdné a v kruhu se pohybující argumenty nevedou zcela k vytčenému cíli.

Literatura:

Bourdieu, P. 1998. *Teorie jednání*. Praha: Karolinum.

Bourdieu, P. 1991. *Language and Symbolic Power*. Cambridge, UK: Polity Press.

Habermas, J. 2000. *Strukturální přeměna veřejnosti. Zkoumání jedné kategorie občanské společnosti*. Praha: Filosofia.

Luhmann, N. 1982. *The Differentiation of Society*. New York: Columbia University Press.

Mayhew, L. 1990. „The Differentiation of the Solidary Public“. Pp. 294 – 322 in *Differentiation Theory and Social Change. Comparative and Historical Perspectives*, ed. by Alexander, J. and Colomy, P., New York: Columbia University Press.

Mayhew, L. 1997. *The New Public: Professional Communication and the Means of Social Influence*. UK: Cambridge University Press.

Parsons, T. 1971. *The System of Modern Societies*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Weber, M. 1978. *Economy and Society. Vol. II*. Berkeley, CA: University of California Press.

² Podobný postoj zastává např. Max Weber, když formuluje svůj „zákon malého počtu“.